

Минеральная система удобрения, которая применялась под сахарную свёклу, обеспечивала уровень обменного калия 89,0 мг/кг, что было выше неудобренного варианта на 20 мг/кг, однако по сравнению с органоминеральной системой удобрения меньше на 21 мг/кг почвы.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Барштейн Л.А. Сівозміни, обробіток ґрунту та удобрення в зонах бурякосіяння / Л.А. Барштейн, І.С. Шкаредний, В.М. Якименко // Наук. пр. ІЦБ. — К.: ІЦБ, 2002. — 480 с.
2. Заришняк А.С. Калійний режим чорнозему опідзоленого за тривалого удобрення зернобурякової сівозміни / А.С. Заришняк, В.В. Іваніна, Т.В. Калибачук // Вісник аграрної науки. — № 6. — 2013. — С. 10–14.
3. Заришняк А.С. Фосфатний режим чорнозема оподзоленого при длительном применении удобрений / А.С. Заришняк, В.В. Іваніна, Т.В. Калибачук // Агрехимия. — 2014. — № 4. — С. 20–26
4. Іваніна В.В. Біологізація удобрення культур у сівозмінах: монографія / В.В. Іваніна. — К.: Компринт. — 2016. — 328 с.
5. Носко Б.С. Антропогенна еволюція чорнозе-

мів: монографія // Б.С. Носко. — ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського». — Харків: Вид. «13 типографія». — 2006. — 239 с.

6. Носко Б.С. Фосфатний режим ґрунтів і ефективність добрив / Б.С. Носко. — К.: Урожай, 1990. — С. 224.
7. Уваров Г.И. Азотный режим чернозёма в зависимости от приёмов агротехники / Г.И. Уваров, А.П. Карабутов, Я.Ю. Боровская // Сахарная свёкла. — 2014. — № 8. — С. 14–17
8. Цвей Я.П. Родючість ґрунтів і продуктивність сівозмін: монографія / Я.П. Цвей. — К.: Компринт, 2014. — 413 с.
9. Шиян П.Н. Изучение трансформации азота аммиачной селитры в чернозёме выщелоченном под сахарной свеклой / П.М. Шиян, В.М. Бондаренко // Почвоведение. — 1990. — № 11. — С. 104–115.
10. Engels T. Stickstoffdüngung unter ökonomischen und ökologischen Gesichtspunkten // Zuckerrüben. — 1993. — № 16. — S. 12–16.
11. Muller A.V., Feyerabend I.C. Versuche auf Boden mit abgestuftem N-Vorrat zur Ermittlung des optimalen Stickstoffangebotes für die Zuckerrübe. Zuckerindustrie // 1979. — Bd. 29. — № 6. — S. 485–488.

УДК 338.48 (477.74)

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

І.В. Власенко

*доктор економічних наук, доцент
професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи*

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Досліджено та проаналізовано передумови розвитку зеленого туризму в сільській місцевості Вінницької області. Визначено території Вінниччини, де найбільш розвинутий сільський зелений туризм: Ямпільський, Барський, Могилів-Подільський, Муровано-Куриловецький, Жмеринський, Піщанський райони. У цих районах зелений туризм сприяє прискореному розвитку сільських територій, як реальний шлях соціального розвитку депресивних сільських регіонів, зростанню рівня добробуту сільського населення, диверсифікує сільськогосподарське виробництво та дає змогу зупинити деградацію сільської місцевості й вплив трудових ресурсів. Розкрито спільні та відмінні особливості туристичного продукту «сільський зелений туризм», «агротуризм» та «екотуризм».

Ключові слова: *сільський зелений туризм, соціальний розвиток, депресивні сільські регіони, сільське населення, диверсифікація, сільськогосподарське виробництво.*

Поділля здавна вабить своєю багатю, розкішною природою та різноманітними ландшафтами. У річках і ставках Вінниччини, а їх

більше тисячі, водяться короп, карась, сом, лящ, окунь, щука, судак та інша риба. За останні два десятиліття нові ідеї охопили сферу туризм-

му, наслідком чого стало динамічне зростання «зелених подорожей» у сільську місцевість, частка яких у світовому туристичному потоці вже перевищила 10%. Сільський туризм на сучасному світовому ринку кваліфікується як досить прибутковий вид діяльності. Світова практика свідчить про середнє зростання сектор агротуризму на 6% на рік.

Вінницька область — один із всебічно розвинутих аграрно-промислових та культурно-історичних регіонів України, в якому проживає 1,62 млн осіб, (3,57% населення країни, в тому числі міського 50,1 і сільського 49,9%).

На кінець 2016 р. на державному обліку перебувало 4306 нерухомих пам'яток історії та культури, з них 1739 — археології, 1893 — історії, 101 — монументального мистецтва, 526 — архітектури та містобудування, 47 од. садово-паркового мистецтва а також 15 музеїв, 2 театри. Площа земель рекреаційного призначення становить 0,3 тис. га, земель оздоровчого призначення — 0,6 тис. га. Для відпочинку населення використовуються ліси, долини річок, кемпінги, будинки відпочинку, санаторії. Серед неповторних подільських краєвидів функціонують ряд санаторно-курортних закладів, серед яких клінічний санаторій «Хмільник», санаторій «Поділля», «Березовий гай», ряд відомчих санаторіїв та реабілітаційних центрів. Розвивається курортно-лікувальний бізнес на базі лікувальних вод Придністров'я (Садковецький, Броницький) та ін.

Важливим чинником соціально-економічного розвитку сільських територій може стати, зокрема, сільський зелений туризм. Він сприяє прискореному розвитку сільських територій як реальний шлях соціального розвитку депресивних сільських регіонів, зростанню рівня добробуту сільського населення, диверсифікує сільськогосподарське виробництво та дає змогу зупинити деградацію сільської місцевості, відлив трудових ресурсів. Позитивна соціальна складова сільського туризму полягає в забезпеченні зайнятості сільського населення у сфері послуг на селі.

Тому Комітет Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин на своєму засіданні 8 грудня 2015 р. розглянув проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму». В сучасних умовах процеси становлення й розвитку сільського зеленого туризму зумовлені соціально-економічними перетвореннями в аграрній сфері економіки України, зокрема формуванням нових організаційних форм господарської діяльності на засадах приватної власності.

Під розвитком сільських територій розуміємо процес поліпшення економічної ситуації та побутових умов селян, а також зростання обсягів і якості благ, які надаються цілому суспільству. Розвиток сільських територій — складний процес, який поєднує виробничий розвиток (створення робочих місць, збільшення реальних доходів населення), поліпшення сільських умов проживання, збереження природного середовища і збагачення культурної спадщини.

Питаннями розвитку сільського зеленого туризму займаються як вітчизняні, так і закордонні вчені-економісти, туристознавці. Великий внесок у виявлення й дослідження проблемних питань розвитку цього виду туризму зробили Т. Булах, С. Медлік, І. Петлін, Х. Рихлицька, В. Тарановський, W. Chan Kim, O. Faryon, S. Nordin та ін. [1–9]. Разом з тим комплекс науково-практичних проблем, пов'язаних із функціонуванням сільського зеленого туризму, його впливом на аспекти життя сільського населення та розвиток економіки залишається недостатньо дослідженим.

Тому в цій статті обґрунтовано можливості розвитку сільського зеленого туризму у Вінницькій області як фактора підвищення соціально-економічного стану — Подільського села при одночасному розширенні зайнятості місцевого населення, що сприятиме зменшенню безробіття, поліпшенню добробуту селян регіону.

Проаналізувавши регіони України, де найбільше виражений сільський зелений туризм, ми дійшли висновку, що найінтенсивніше він розвивається в Карпатському регіоні — Івано-Франківській, Закарпатській і Львівській областях. Відслідковується зростання розвитку зеленого туризму і в Чернівецькій та Волинській областях та центральній частині України на Київщині, Вінниччині та Черкащині. На Вінниччині сільський туризм найбільше розвивається в: Ямпільському, Барському, Могилів-Подільському, Мурованокуріловецькому, Жмеринському, Піщанському районах. Тут він сприяє прискореному розвитку сільських територій як реальний шлях соціального розвитку депресивних сільських регіонів, зростанню рівня добробуту сільського населення, диверсифікує сільськогосподарське виробництво та дає змогу зупинити деградацію сільської місцевості й вплив трудових ресурсів. Послуги, що надаються в межах програм сільського туризму Вінниччини, включають:

- проживання в затишних приватних садибах;
- харчування на замовлення екологічно чистими продуктами;

- знайомство з історією краю;
- походи за грибами і ягодами;
- участь у народних обрядах, святах;
- катання на човнах і конях;
- участь у сільськогосподарських сезонних роботах (збирання суниці, томатів, винограду тощо).

Туристи деякий час ведуть сільський спосіб життя, ознайомлюються з місцевою культурою та місцевими звичаями, можуть брати участь у традиційній сільській праці. Серед працівників агросфери існують різні тлумачення щодо сільського туризму: сільський туризм, сільський (зелений) туризм, агротуризм, зелений туризм. Якщо з поняттям «аграрний туризм» усе більш-менш однозначно, то поняття «сільський», «зелений» та «зелений сільський» у законодавстві України досі чітко не визначені.

Ми пропонуємо розглядати сільський зелений туризм та екотуризм як два окремі види туризму, в яких є і спільні, і відміті риси, а агротуризм — як форму сільського зеленого туризму. Підводячи підсумки щодо використання в обігу понять «сільський туризм», «зелений туризм», «сільський зелений туризм», «агротуризм» та «екотуризм», варто звернути увагу на те, що вони мають достатню кількість схожих рис, оскільки характеризують вид відпочинку в сільській місцевості. Водночас існує низка відмінностей, які розмежовують ці дефініції. Сільський зелений туризм та екотуризм — близькі за змістом поняття, проте між ними існує відмінність насамперед в об'єкті. Об'єктом екотуризму є «дика» природа (первинні, незаймані діяльністю людини ландшафти), а сільського зеленого туризму — надбання культурно-історичної та господарської діяльності людини.

Другою відмінністю є те, що екотуризм передбачає заняття різними формами активної рекреації (піші прогулянки, велосипедний та водний спорт, збиральництво, рибальство) в природних ландшафтах без заповідання шкоди довкіллю, а сільський зелений туризм — це тимчасове переміщення туристів у сільську місцевість з метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, традиціями, звичаями. Спробуємо виокремити сільський зелений туризм, агротуризм та екотуризм, установивши характерні риси кожного (табл. 1).

Таким чином, домогосподарства, розташовані в сільській місцевості, функціонуючи як особисті селянські господарства, можуть реалізувати свою виробничу функцію й у сфері сільського зеленого туризму. Можна вважати, що це є свідченням відображення інституційних змін у статусі домогосподарств із метою їх кращої адаптації до ринкових умов. Це дає

підстави для поширення сільського зеленого туризму, який виступає не тільки особливим способом організації відпочинку, а й видом підприємницької діяльності, пов'язаної із сільськими територіями й домогосподарствами.

Сільський (зелений), екологічний і агротуризм розвинутий в усіх регіонах України й має певну специфіку (табл. 2).

Ціни на перебування однієї людини на добу теж різняться: найвищі — в Криму біля моря, найнижчі — у Вінницькій та Івано-Франківській областях. Триразове харчування теж найдорожче біля узбережжя морів, а найдешевше — у Вінницькій та Івано-Франківській областях.

Вінницька область має надзвичайно багату природну та етнокультурну ресурсну базу, що створює передумови для його широкого використання з метою відпочинку. Тому обласна спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму створила Інтернет-сайт «Сільський зелений туризм Вінниччини», на якому проводяться інформаційні семінари на тему «Основи надання послуг організованого відпочинку в агросадібі».

Яскравим прикладом слугує агросадиба «Хатина над скелями», що в селі Буша Ямпільського району Вінницької області. Господарі садиби пропонують рибалку, сплав по річці на човнах, відпочинок у скельній бані, відвідання скельного святилища міфологічного бога Перуна. Звідси вас не відпустять, якщо ви не скуштуєте домашнього виноградного вина. Вартість проживання влітку: за 1 особу на добу — 70 грн. Триразове харчування коштуватиме 100 гривень. Садиба розташована на території двох державних заповідників: історико-культурного «Буша» та геологічного «Гайдамацький яр».

На кінець 2008 р. в області діяло 18 агросадиб. На весну 2010 р. кількість садиб зеленого туризму збільшилась до 36. За 9 місяців 2015 р. в області забезпечено діяльність 50 агросадиб, де широко представлені народні промисли: різьба по дереву, гончарство, вишивка, плетіння, писанкарство, теслярство, лозоплетіння, каменотесний промисел, живопис, кераміка, флористика, виготовлення ляльок-мотанок, гобеленів.

У процесі нашого дослідження встановлено, що між громадською організацією «Вінницький обласний осередок спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» та Міжнародною благодійною організацією «Фонд Східна Європа» було підписано договір щодо виділення цільової благодійної допомоги в розмірі 114 745,00 грн на підтримку діяльності проекту «Від джерела до розвитку».

Таблиця 1

Спільні та відмінні особливості підходів туристичного продукту «сільський зелений туризм», «агротуризмом» та «екотуризм»

Складові комплексу	Сільський зелений туризм	Агротуризм	Екотуризм
Місце дислокації	Сільська територія	Сільська територія	Території природних парків, лісових та гірських масивів
Місце отримання послуг	Будинок сільського господаря	Ферма	Будинки лісників, палатки посеред дикої природи
Мета подорожі	Відпочинок від галасу міста, ознайомлення з культурою та місцевими традиціями	Допомога у веденні сільського господарства	Ознайомлення з живою природою та збереження довкілля
Мета надання послуг	Отримання доходів від надання послуг проживання, харчування та дозвілля	Допомога у веденні сільського господарства, отримання доходів від надання послуг проживання	Не залежить від волі і бажання селянина
Законодавче регулювання	Частково регулюється Законом України «Про особисте селянське господарство»; відсутність спеціальних законодавчих актів та норм	Закон України «Про особисте селянське господарство»	Положення законодавства України щодо охорони довкілля
Орган регулювання та підпорядкування	ВНО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму»; Міністерство аграрної політики та продовольства України; Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та локальні органи виконавчої влади	ВНО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму»; Міністерство аграрної політики та продовольства України; Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, локальні органи виконавчої влади	ВНО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму» та Міністерство екології та природних ресурсів України
Стартовий капітал	Власний будинок господаря (агрооселя, агросадиба)	Фермерське господарство з окремим будинком для ночівлі	Не залежить від волі та бажання селянина

Власна розробка автора.

Таблиця 2

Цінова політика об'єктів зеленого туризму за регіонами України

Регіон	За одну людину/добу	Триразове харчування/на одну людину, грн
Вінницька область	50–90	55–100
Закарпатська область	70	70–150
Івано-Франківська область	50–100	60–120
АРК	100–300	150–250
Львівська область	75–100	90
Одеська область	50–175, у палатках — 25–40 грн/день	90–255
Чернігівська область	60–120	90–13

Мета цього проекту:

- сформувані та впровадити локальні стратегії розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму та народних промислів п'яти районів Вінницької області (Барського, Жмеринського, Мурованокуриловецького, Могилів-Подільського, Ямпільського);
- сформувані пілотний туристичний продукт та інформаційну мережу народних промислів;
- створити систему формування нових робочих місць із залученням місцевих центрів зайнятості в сільській місцевості.

Для того щоб визначити перспективні території для розвитку сільського зеленого туризму, у Вінницькій області спеціалісти управління культури і туризму облдержадміністрації провели моніторинг та створили електронну базу існуючих господарів, які надають послуги туристам на селі. Цей процес уже розпочався, і зелений туризм поступово розвивається в селах Губник, Канава, Гармаки та багато ін.

При міській раді м. Бар засновано інформаційний туристичний центр, де проводиться робота з популяризації відпочинку на селі. В с. Гайове Барського району створено тренінговий центр з розвитку підприємництва на селі на 20 осіб загальною сумою 53 390 грн. У серпні 2010 р. на його базі проведено обласний фестиваль-ярмарок «Подільські смаки», де власники агросадіб мали можливість продемонструвати традиційні продукти Вінницького краю. Відділ культури і туризму Козятинської райдержадміністрації організував місця відпочинку в селах Глухівці, Йосипівка, Кам'янка та ін. Спостерігається відродження сіл, де активно розвивається сільський зелений туризм. Отже, сільський зелений туризм є корисним як для відпочиваючих, так і для господарів — сільського населення, сільських громад, регіонів і держави в цілому, він сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки, що поліпшує рівень життя селян. Його розвиток також сприятиме збереженню селянства як носія української ідентичності, культури й духовності, це додаткові можливості для популяризації української культури, поширення знань та інформації про історичні, природні, етнографічні особливості України, що заслуговує на всьляку підтримку з боку держави.

З цього виходить, що у Вінницькій області існують усі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як особливу форму підсобної господарської діяльності в сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону. Справа розвитку сільського відпочинку має

реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості. Розвиток зеленого туризму спонукає до поліпшення благоустрою сільських садіб, вулиць, а також стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Звичайно, на перших порах приймання і обслуговування відпочиваючих відбувається на базі існуючого житлового фонду. Але з надходженням коштів від цієї діяльності ті, хто нею займається, починають робити вкладення в поліпшення комунального облаштування житла, вулиць. При цьому зацікавлені селяни більше переймаються проблемами збереження сільських ландшафтів та чистоти довкілля. Розвиток сільського зеленого туризму є актуальним для Вінниччини.

Тепер особливо важливо просувати в Україні саму ідею сільського туризму в цілому. Насамперед мають бути активізовані місцеві органи влади щодо підтримання сільського зеленого туризму, які мають зрозуміти, що зелений туризм — це додаткові гроші й поліпшення інфраструктури району. Тому вони мають забезпечувати:

- розвиток обслуговуючої інфраструктури, дорожно-транспортний в'язок;
- сприяння ініціативи щодо позначення велосипедних та пішохідних маршрутів, упорядкування пляжних місць;
- допомогу в організації регіональних ярмарок, виставок;
- допомогу з інформаційним забезпеченням цього виду підприємницької діяльності (реклама, видання брошур про туристичний потенціал регіону та його окремих районів, адрес агротуристичних господарств тощо);
- сертифікація бази для ночівлі та ін.

Селяни, які усвідомили переваги такого бізнесу, уже зараз переобладнують свої помешкання на більш комфортабельні. Досвід інших, особливо в гірських регіонах України, уже є. Так, на Вінниччині налічується 1466 сільських населених пунктів, тобто є значна перспектива для розвитку сільського зеленого туризму, необхідно лише врахувати, регіональні особливості природи, звичай і традиції та інвестиційний потенціал Вінницької області, яка розташована в лісостеповій зоні на Волино-Подільській височині.

Слід зазначити, що в Україні більшість послуг зеленого туризму ще не мають організаційно-правового статусу, вони роздроблені й мають чимало проблем. Цілком можливо, що за відсутності дієвої державної політики в цій галузі сільський відпочинок так і залишиться напівлегальним, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно-маркетингової діяльності, просто

як своєрідний додаток до інших напрямів туризму. За нашими оптимістичними науковими прогнозами, сільський туризм має сформувати потужний сегмент ринку і контролювати до 45% туристичних потоків. Сьогодні дуже важливо напрацьовувати стратегії розвитку зеленого туризму, націлені на вирішення соціально-економічних, екологічних та етнокультурних проблем сільської місцевості, бо в багатьох європейських країнах сільський туризм вже став основним важелем економічного підйому своїх сільських територій.

ВИСНОВКИ

Вінницька область має достатньо передумов для розвитку сільського зеленого туризму. Звичайно, цей вид підприємницької діяльності не вирішить усіх соціальних проблем на селі, але дасть можливість одержувати додаткові доходи при незначних вкладеннях коштів самих селян, а завдяки підтримці органів місцевого самоврядування і держави можлива поступова ліквідація негативних явищ як у сільському господарстві, так і в інших сферах господарської діяльності на селі, а також поліпшення соціально-економічного стану місцевого населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булах Т.М. Сільський туризм як перспективний напрям для соціально-економічного розвитку села / Т.М. Булах // Формування ринкових відносин в Україні. — 2010. — № 11. — С. 143–147.
2. Медлік С. Зелений туризм: [Електронний ресурс] / С. Медлік. — Режим доступу: [hth://uk.wikipedia.org](http://uk.wikipedia.org).
3. Пехов В.А. Сутність підприємництва та особливості його розвитку в аграрній сфері України / В.А. Пехов // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. — 2014. — № 3. — С. 33–38.
4. Петлін І.В. Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Західному регіоні України / І.В. Петлін // Вісн. Львів. ін-ту економіки та туризму. — 2008. — № 3. — С. 210–213.
5. Рихлицька Х.М. Розвиток підприємств сільського зеленого туризму в контексті кластерного підходу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Х.М. Рихлицька. — К., 2013. — 21 с.
6. Тарановський В.І. Науково-методичні підходи до визначення дефініції «екотуризм» / В.І. Тарановський, Б.Л. Ковальов, А.Г. Портянка // Mechanism of Economic Regulation. — 2014. — № 2. — С. 30–37.
7. Chan Kim W. Blue Ocean Strategy, Expanded Edition: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant / Chan Kim W., R. Mauborgne. — Harvard Business Review Press, 2014. — 304 p.
8. Faryon O. Legislative and regulatory aspects of the regulation of rural green tourism in Ukraine / O. Faryon & O. Korchynskyy // Development scenarios and alternatives in the modern economy. — San Francisco: B&M Publishing, 2013. — P. 154–157.
9. Nordin S. Tourism Clustering & Innovation — Paths to Economic Growth & Development / S. Nordin. — ETOUR: European Tourism Research Institute, 2013. — 90 p.

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

БУДІВНИЦТВО СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ В ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ ЗОНІ

У першому півріччі 2017 року в Чорнобильській зоні планують відкрити сонячну електростанцію. Про це міністр екології та природних ресурсів Остап Семерак розповів у інтерв'ю для Громадського Телебачення. Семерак нагадав, що у 2017 році було оголошено про збір заявок від інвесторів на будівництво сонячних електростанцій у Чорнобильській зоні.